

ale także tym, którzy w swoich badaniach zajmują się problematyką ustroju hierarchicznego Kościoła. *Wybór źródeł 2* ułatwi dostęp do źródeł prawa wszystkim, którzy interesują się tą tematyką, a zwłaszcza osobom, które piszą prace naukowe z tej dyscypliny. Niezwykłym atutem zbioru jest to, że każde źródło prawa powszechnego jest zawarte w języku oryginalnym i polskim tłumaczeniu. Dzięki temu w razie jakichkolwiek wątpliwości co do tłumaczenia, czytelnik ma możliwość zapoznania się z tekstem oryginalnym. Na korzyść publikacji przemawia fakt, że wielu tłumaczeń dokonali redaktorzy, którzy w najlepszy sposób starali się oddać myśl prawodawcy, gdyż osoby te naukowo zajmują się prawem kanonicznym. Redaktorzy we wstępie do zbioru zwrócili uwagę na znaczenie języka łacińskiego w Kościele, gdyż właśnie w nim promulgowane są w większości źródła prawa, dlatego osoby zajmujące się teologią, liturgią, patrologią i prawem kanonicznym powinny posiadać znajomość tego języka na odpowiednim poziomie.

Publikacja ta niewątpliwie ułatwi dostęp do źródeł ustroju hierarchicznego Kościoła i jest godna polecenia osobom zajmującym się tą problematyką.

Sylvia Maziarczuk

Doktorantka w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego
Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL

Mirosław Sitarz, *Competences of Collegial Organs in a Particular Church in the Exercise of Executive Power According to the Code of Canon Law of 1983*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, ss. 274.

Wszyscy wierni na mocy chrztu „zostali ukonstytuowani Ludem Bożym i (...) zgodnie z własną każdego pozycją, są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie” (kan. 204 § 1), są „równi co do godności i działania, na skutek czego każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego” (kan. 208). Prawodawca kodeksowy pogłębił naukę Soboru Watykańskiego II dotyczącą Kościoła jako – z jednej strony – wspólnoty Ludu Bożego, natomiast z drugiej – społeczności hierarchicznie uporządkowanej. Należy jednak pamiętać, że wszyscy wierni są współodpowiedzialni za Kościół. „Wyposażona zaś w organa hierarchiczne społeczność i zarazem mistyczne Ciało Chrystusa, widzialne zrzeszenie i wspólnota duchowa, Kościół ziemski i Kościół – bogaty w dary niebiańskie – nie mogą być pojmowane jako dwie rzeczy odrębne, przeciwnie, tworzą one jedną rzeczywistość złożoną, która zrasta się z pierwiastka boskiego i ludzkiego” (*Lumen gentium*, nr 8). Ojcowie soborowi stwierdzili, że chociaż „niektórzy z woli Chrystusa ustanawiani są nauczycielami, szafarzami

tajemnic i pasterzami innych, to jednak co się tyczy godności i wspólnej wszystkim wiernym działalności około budowania Ciała Chrystusowego, prawdziwa równość panuje wśród wszystkich. Albowiem rozróżnienie, które położył Pan między szafarzami świętych a resztą Ludu Bożego, niesie ze sobą łączność, gdyż pasterze i pozostali wierni związani są ze sobą przez konieczne, wzajemne odniesienia, pasterze Kościoła, idąc za przykładem Pana, sobie nawzajem i innym wiernym oddają posługi duchowe, wierni zaś ochoczo świadczą wspólnie pomoc pasterzom i nauczycielom” (*Lumen gentium*, nr 32). Prawda ta stanowi uzasadnienie istnienia w Kościele partykularnym organów kolegialnych, które mają wspierać biskupa diecezjalnego w sprawowaniu władzy zwyczajnej, własnej i bezpośredniej w powierzzonej mu diecezji (kan. 381 § 1). Papież Jan Paweł II w Konstytucji apostołskiej *Sacrae disciplinae leges* promulgującej Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. wyraził życzenie, aby „wspólne przedsięwzięcia, które są podejmowane, do prowadzenia życia chrześcijańskiego doskonale przez prawa kanoniczne były podtrzymywane, umacniane i popierane”. Należy sądzić, że erygowanie organów kolegialnych – zgodnie ze wskazaniem najwyższej władzy – przez prawodawców partykularnych tam, gdzie dotąd nie zostały jeszcze ustanowione, przyczyniłoby się do pełnej realizacji postulatów Soboru Watykańskiego II.

Monografia *Competences of Collegial Organs in a Particular Church in the Exercise of Executive Power According to the Code of Canon Law of 1983* [„Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku”] stanowi kolejny tom, zainicjowanej w 2009 r. przez Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, anglojęzycznej serii wydawniczej zatytułowanej *Publications of the Faculty of Law, Canon Law and Administration of the John Paul II Catholic University of Lublin* [„Publikacje Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II”], której wydawcą i głównym dystrybutorem jest Wydawnictwo KUL. W serii publikowane są rozprawy pracowników naukowych WPPKiA KUL, które stanowią nieoceniony wkład w rozwój nauki prawa, prawa kanonicznego lub administracji za granicą. Dlatego też monografia ks. dr. hab. M. Sitarza, prof. KUL, która ukazała się w 2008 r., została wyłoniona w drodze konkursu ze względu na jej szczególnie wysoki poziom merytoryczny. Autor uwzględnił w monografii aktualny stan prawny, poszerzając swoje rozważania o analizę aktów normatywnych wydanych w ostatnim czasie (przede wszystkim o Konstytucję apostołską Benedykta XVI *Anglicanorum coetibus* ustanawiającą Ordynariaty Personalne dla anglikanów oraz Normy uzupełniające Kongregacji Nauki Wiary do tej Konstytucji).

Do podjęcia zagadnienia dotyczącego struktur kolegialnych w Kościele partykularnym skłoniły Autora (s. 8) „słowa papieża Jana Pawła II oraz aktualność tej problematyki w kontekście demokratyzacji Kościoła” [*words of Pope John Paul II and the currency of the above matters in the context of democratisation of the Church*]. W pierwszym zdaniu wstępu M. Sitarz zaznaczył, że postulat demokra-

tyzacji w Kościele ma swoje źródło w Soborze Watykańskim II (s. 7). Dodaje, że „wielką zasługą Soboru Watykańskiego II dla wyjaśnienia procedury i granic, w jakich ma nastąpić demokratyzacja w Kościele, jest proklamacja prawdy teologicznej, że Kościół jednocześnie jest wspólnotą Ludu Bożego i społecznością hierarchicznie zbudowaną” [*The Second Vatican Council greatly contributed to the explanation of the procedure and scope of democratisation in the Church by proclaiming the theological truth that the Church is both the People of God and a hierarchical community*]. Na wzmocnienie postawionej tezy Autor przytacza słowa Jana Pawła II (s. 8), który w liście apostołskim *Novo millennio ineunte* apelował: „Należy coraz lepiej wykorzystywać struktury aktywnej współpracy przewidziane przez prawo kanoniczne, takie jak rady kapłańskie i duszpasterskie” [*the structures of participation envisaged by canon law such as the presbyteral council and the pastoral council must be ever more highly valued*].

Celem monografii jest udzielenie odpowiedzi m.in. na następujące pytania: W jakim stopniu postulaty Soboru Watykańskiego II dotyczące struktur kolegialnych zostały zrealizowane w KPK/83? Jakie kompetencje posiadają poszczególne organy kolegialne w Kościele partykularnym? Jak kształtują się te kompetencje w sytuacji *sede plena*, *sede impedita* i *sede vacante* na stolicy biskupiej? Jaka jest klasyfikacja aktów administracyjnych i jakie akty administracyjne mogą być przedmiotem działalności organów kolegialnych? Jakie wątpliwości mogą powstać w procedurze realizacji kompetencji organów kolegialnych w Kościele partykularnym?

Publikacja składa się z wykazu skrótów, wstępu, dwóch części, zakończenia oraz starannie dobranej bibliografii, w której Autor wyróżnił źródła prawa i literaturę – krajową i zagraniczną. Poszczególne rozdziały opatrzone zostały wnioskami *de lege lata* i *de lege ferenda*.

We wstępie (s. 7-11) M. Sitarz wskazał założenia i cele monografii, a także zastosowane metody naukowe (dogmatyczno-prawna, teologiczno-prawna i historyczno-prawna). Scharakteryzował poszczególne części pracy formułując pytania badawcze do poszczególnych rozdziałów. Odnosząc się do literatury naukowej w analizowanej tematyce stwierdził (s. 9), że „przedstawia się stosunkowo skromnie” [*is rather modest*], dlatego też praca będzie „samodzielnym opracowaniem, dokonanym na podstawie pogłębionej analizy źródeł prawa kanonicznego [...] z uwzględnieniem Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*” [*independent study, based on a profound analysis of the sources of canon law with due attention paid to (...) the Directory for the Pastoral Ministry of Bishops Apostolorum successores*].

Część pierwsza (s. 13-134) zatytułowana *The Position of Collegial Organs in the Exercise of Executive Power in Particular Churches* [„Pozycja kolegialnych organów w sprawowaniu władzy wykonawczej w Kościołach partykularnych”], dotyczy prawa materialnego. Składa się z trzech rozdziałów.

W rozdziale pierwszym (s. 15-46) pt. *Theological and Legal Foundations of the Establishment of Auxiliary Collegial Organs in a Particular Church* [„Podstawy

teologiczne i prawne ustanowienia pomocniczych kolegialnych organów władzy w Kościele partykularnym”, Autor wyjaśnił istotne zagadnienia niezbędne do przeprowadzenia dalszej analizy. Zwrócił uwagę (s. 15), że „o podstawach konstytucyjnych w Kościele nie można mówić w sensie formalnym, ale tylko materialnym” [*constitutional grounds in the Church must be not considered in a formal sense but only in material terms*]. M. Sitarz odniósł się do powszechnego przekonania, że Sobór Watykański II całkowicie zmienił dotychczasową naukę o Kościele. Przytoczył niejednokrotnie pomijaną przez innych autorów, ale znaczącą wypowiedź Kongregacji Nauki Wiary (s. 15), zgodnie z którą „Sobór Watykański II ani nie zamierzał zmieniać, ani faktycznie nie zmienił tejże nauki, a jedynie rozwinął ją, pogłębił i szerzej wyłożył” [*The Second Vatican Council did not intend to alter, and indeed did not change this teaching, but developed, deepened, and extended it*]. Autor wyjaśnił pojęcie Kościoła partykularnego, którego typową formą jest diecezja, a także struktury prawnie zrównane z diecezją: prałatura terytorialna i opactwo terytorialne, wikariat apostolski i prefektura apostolska, administratura apostolska erygowana na stałe, ordynariat wojskowy, Personalna Administratura Apostolska Świętego Jana Marii Vianneya w Campos oraz ordynariaty personalne dla Anglikanów (s. 17). Wskazał ponadto na specyfikę Kościoła lokalnego, który nie jest tożsamy z Kościołem partykularnym, ponieważ oznacza nie tylko diecezję, ale również zespół diecezji lub parafię. Podkreślił, że prawodawca w KPK/83 nie używa terminu „Kościół lokalny”. M. Sitarz sformułował zasadnicze pytanie dla tematu monografii (s. 20): „w jaki sposób biskup powinien sprawować przysługującą mu władzę rządzenia w powierzonych jego pieczy wspólnotach Kościoła partykularnego?” [*how can a bishop exercise his due power of governance in the community of the particular Church entrusted to his care?*]. Autor – uwzględniając eklezjologię Soboru Watykańskiego II – wskazał teologiczne podstawy uczestnictwa wszystkich wiernych w budowaniu Kościoła. Następnie poddał analizie zasady mające bezpośredni wpływ na relacje między biskupem diecezjalnym a kolegialnymi organami pomocniczymi uczestniczącymi w realizacji misji Kościoła: zasadę współpracy, kompetencji, właściwej osoby na właściwym miejscu, pomocniczości, dobra wspólnego, sprawiedliwości i legalności.

The Notion and Kinds of Organs of Power in a Particular Church [„Pojęcie i rodzaje organów władzy w Kościele partykularnym”] stanowi tytuł drugiego rozdziału (s. 47-92). Autor w pierwszej kolejności zdefiniował pojęcie organu władzy w Kościele partykularnym, zwracając uwagę na specyfikę kanonizacji terminu „organ” dokonanej przez Sobór Watykański II. Wyróżnił następujące grupy organów władzy w Kościele partykularnym: 1) podstawowe (np. biskup diecezjalny); 2) pomocnicze (np. wikariusz generalny), wśród których wskazał organy obligatoryjne i fakultatywne; 3) jednoosobowe (np. wikariusz biskupi) i 4) wieloosobowe (np. kolegium konsultorów), które ze względu na sposób działania dzielą się na kolektywne i kolegialne. M. Sitarz w sposób oryginalny sklasyfikował organy kolegialne w Kościele partykularnym według 12 kryteriów (s. 55-59), tj.: 1) rodzaj Kościoła partykularnego; 2) kompetencję; 3) uczestnictwo w zadaniach Kościoła;

4) sposób utworzenia; 5) członkostwo w organie kolegialnym; 6) sytuację, w której może znaleźć się Kościół partykularny; 7) możliwość rozwiązania; 8) obowiązek utworzenia organu; 9) podmiot zobowiązany do utworzenia organu; 10) osobę upoważnioną do zwołania organu kolegialnego i przewodniczenia posiedzeniom; 11) sposób działania; 12) przedmiot kompetencji. W dalszej części rozdziału Autor wyszczególnił oraz scharakteryzował – w porządku występowania w KPK/83 – siedem organów obligatoryjnych (diecezjalna rada ds. ekonomicznych, rada kapłańska, kolegium konsultorów lub kapituła kanoników, rada misji, rada zarządzania, zespół proboszczów konsultorów) oraz trzy organy fakultatywne w Kościele partykularnym (rada biskupia, diecezjalna rada duszpasterska, rada mediatorów).

Trzeci rozdział pracy (s. 93-134) nosi tytuł *The Notion and Kinds of Competence of Collegial Organs of Executive Power in a Particular Church* [„Pojęcie i rodzaje kompetencji kolegialnych organów władzy wykonawczej w Kościele partykularnym”]. Analogicznie do poprzednich rozdziałów, na początku rozważań Autor wyjaśnił samo pojęcie kompetencji, podkreślając, że jest to pojęcie wieloznaczne. Po przytoczeniu licznych propozycji definiowania kompetencji zaznaczył (s. 95), że „oznacza upoważnienie do tworzenia uprawnień lub obowiązków na rzecz innych osób” [*denotes an authorisation to create entitlements or obligations on behalf of other persons*]. M. Sitarz stwierdził, że prawodawca w KPK/83 powierzył kolegialnym organom władzy wykonawczej w Kościele partykularnym aż siedem kompetencji: 1) władcze; 2) konsultacyjne; 3) reprezentacyjne; 4) kreacyjne; 5) mediacyjne; 6) koordynacyjne oraz 7) liturgiczne, a nie – jak przyjmuje się powszechnie – wyłącznie kompetencje doradcze. Autor, opisując w sposób szczegółowy i wyczerpujący poszczególne kompetencje, konsekwentnie wyjaśnił w pierwszej kolejności pojęcia określające każdą z nich. Przeanalizował je w zależności od sytuacji Kościoła partykularnego (*sede plena*, *sede vacante* i *sede impedita*). Podkreślił, że w diecezji tylko kolegium konsultorów posiada bezpośrednie kompetencje władcze (s. 96), które mogą być realizowane jedynie w sytuacjach nadzwyczajnych. W formie wniosku *de lege ferenda* zaproponował dookreślenie przez prawodawcę kościelnego, kto miałby przejąć władzę w Kościołach misyjnych. Analizując kompetencje konsultacyjne – przysługujące wszystkim organom kolegialnym – Autor, po scharakteryzowaniu genezy konsultacji, wymienił i opisał jej rodzaje. Należy zwrócić uwagę na oryginalny schemat podziału konsultacji (s. 110), wielokrotnie już cytowany przez innych autorów. W kompetencje kreacyjne wyposażone zostały: rada kapłańska (wybór zespołu proboszczów konsultorów; wybór przedstawicieli na synod prowincjalny), diecezjalna rada ds. ekonomicznych (wybór ekonoma diecezjalnego), diecezjalna rada duszpasterska (wybór przedstawicieli na synod prowincjalny i synod diecezjalny), kolegium konsultorów (wybór tymczasowego zarządcy diecezji; wybór administratora diecezji i administratora parafii) i kapituła katedralna (wybór przedstawicieli na synod prowincjalny). Kompetencje reprezentacyjne w sytuacji *sede plena* przysługują radzie kapłańskiej, diecezjalnej radzie duszpasterskiej oraz synodowi diecezjalnemu, natomiast w sytuacjach nadzwyczajnych – kolegium konsultorów, kapitule katedralnej i radzie misji. W kompetencje

mediacyjne *sensu stricto* wyposażona została rada mediacyjna, w szerszym znaczeniu posiada je również zespół proboszczów konsultorów. Autor zauważył, że jedynie rada biskupia została wyposażona przez prawodawcę kodeksowego w kompetencje koordynacyjne. Kompetencje liturgiczne przysługują kapitułom katedralnym lub kolegiackim, a także synodowi diecezjalnemu.

W części drugiej (s. 135-235), pt. *The Object and Application of Competences by Auxiliary Collegial Organs of Executive Power in a Particular Church* [„Przedmiot i procedura realizacji kompetencji pomocniczych kolegialnych organów władzy wykonawczej w Kościele partykularnym”], Autor przeanalizował – scharakteryzowane w pierwszej części monografii – kompetencje organów kolegialnych z punktu widzenia prawa formalnego. Na tę część składa się dwa rozdziały.

Tematem pierwszego rozdziału (s. 137-165) są *Administrative Acts as the Object of Competences Used by Collegial Organs in a Particular Church* [„Akty administracyjne jako przedmiot realizacji kompetencji kolegialnych organów w Kościele partykularnym”]. M. Sitarz zdefiniował kościelny akt administracyjny, wyróżniając jego elementy formalne (organ kościelnej władzy wykonawczej, administracyjnej jako autor aktu; podstawa w prawie ustawowym; zabezpieczenie i realizacja dobra publicznego Kościoła jako cel; charakter władczy) i materialne (ogólność-konkretność; stopień powtarzalności). Autor podkreślił jednak, że tylko konkretny akt administracyjny jest aktem administracyjnym w sensie ścisłym składającym się z elementów istotnych (podmiot, wola, przedmiot, treść, przyczyna i forma), przypadłościowych (termin, warunek i sposób wykonania) oraz formalnych (autor, adresat, podstawa prawna, motywacja, preambuła, dyspozycja, data, podpisy i pieczęć). Podsumowując tę część rozważań, napisał (s. 153), że „prawo, jak poucza Tomasz z Akwinu, oprócz wymogów akcentowanych przez zwolenników pozytywizmu prawnego, powinno spełniać jeszcze inne natury aksjologicznej” [*law, as St Thomas Aquinas teaches, should fulfil requirements of axiological character, apart from those emphasised by proponents of legal positivism*]. Dokonując klasyfikacji aktów administracyjnych, Autor zaznaczył, że w pierwszej kolejności należy rozróżnić – za prawodawcą kodeksowym – ogólne akty administracyjne (dekrety ogólne i instrukcje) oraz konkretne akty administracyjne (konkretne dekrety i nakazy, reskrypty, przywileje, dyspensy). Następnie, analizując literaturę dotyczącą kryteriów podziału konkretnych aktów administracyjnych, zdefiniował dziesięć – jak podkreślił – „najczęściej stosowanych” [*the most commonly used*] – sposobów ich klasyfikacji ze względu na: 1) tworzenie nowej jakości administracyjno-prawnej adresata; 2) stosunek autora aktu do woli adresata; 3) stopień sformalizowania; 4) stosunek organu wydającego do adresata; 5) liczbę organów władzy uczestniczących w stanowieniu aktu; 6) tworzenie nowych stosunków prawnych; 7) przedmiot aktu administracyjnego; 8) formę; 9) z czyjej inicjatywy są stanowione, a także 10) fazę, jaką akty administracyjne spełniają w tworzeniu nowych stosunków prawnych (akty decyzyjne i przygotowawcze).

Rozdział drugi (s. 167-235) pt. *Realisation of Competences by Collegial Organs in a Particular Church* [„Procedura realizacji kompetencji kolegialnych organów

w Kościele partykularnym”], któremu Autor poświęcił najwięcej miejsca, dotyczy sposobu postępowania administracyjnego w realizacji poszczególnych kompetencji, prowadzącego do wydania określonego aktu administracyjnego (s. 167). W pierwszej kolejności, przeanalizował w sposób bardzo precyzyjny procedurę realizacji kompetencji konsultacyjnych, której celem jest uzyskanie przez biskupa diecezjalnego zgody lub opinii (rady) organów kolegialnych. Procedurę uzyskiwania zgody zróżnicował w zależności od sytuacji, w jakiej znajduje się Kościół partykularny, oraz od przedmiotu zgody (s. 170). Podkreślił, że w sytuacji *sede plena* przedmiotem zgody są sprawy materialne, w *sede vacante* natomiast – personalne (s. 172). Wyszczególnił i szczegółowo opisał pięć etapów uzyskiwania zgody przez biskupa diecezjalnego w sytuacji *sede plena*: 1) przygotowanie konsultacji; 2) zwołanie członków organu kolegialnego; 3) posiedzenie; 4) dyskusja i 5) głosowanie, bez których dany akt administracyjny jest nieważny. Zdaniem Autora publikacji, już na etapie przygotowań do wydawania aktu administracyjnego (s. 173), „należy postawić postulat, aby prawodawca partykularny w postępowaniu dotyczącym działań konsultacyjnych wyraźnie określił, kto i w jakim trybie może żądać informacji, jaką postać winno mieć żądanie, kto i jak odpowiada za odmowę udzielenia informacji, co do której istnieje prawo żądania” [*it should be postulated that the particular legislator determine who and in what manner is allowed to request information, what form this request should have, and who and how is responsible for refusing to provide requested information*]. Analogiczne etapy uzyskiwania zgody od kolegium konsultorów scharakteryzował w sytuacji *sede vacante*, ich przestrzeganie należy do obowiązku administratora diecezji, ponieważ ma on „te same obowiązki i władzę co biskup diecezjalny, z wyjątkiem tych spraw, które z natury rzeczy lub na mocy samego prawa są wyjęte” (kan. 427 § 1). Analizując procedurę zasięgnięcia rady organów kolegialnych, M. Sitarz przedstawił trzy sposoby – w zależności od decyzji podmiotu zobowiązanego do zasięgnięcia opinii – zgodnie z procedurą przewidzianą dla uzyskiwania zgody, prawem partykularnym bądź prawem własnym (s. 200). Kompetencje władcze realizuje wyłącznie kolegium konsultorów i jedynie w sytuacjach nadzwyczajnych przy zastosowaniu procedury przewidzianej dla uzyskania zgody. W kwestii realizacji kompetencji koordynacyjnej Autor wyróżnił kompetencje biskupa diecezjalnego, moderatora kurii i rady biskupiej. Zaznaczył jednak, że brak jest uregulowania dotyczącego samej procedury, dlatego należy postulować, aby biskupi diecezjalni określili te kwestie w aktach normatywnych (s. 218). Odnośnie do procedury mediacyjnej, prawodawca w KPK/83 zagadnienia te pozostawił do uregulowania podmiotowi erylującemu radę mediacyjną. Procedura realizacji kompetencji kreacyjnych – zaznaczył M. Sitarz – zależy od sytuacji, w jakiej znajduje się Kościół partykularny, od organu uprawnionego do działań kreacyjnych, a także od rodzaju tych działań (s. 220-221). Autor opisał tę procedurę w sytuacji *sede plena* dotyczącej wyboru zespołu proboszczów konsultorów, członków na synod partykularny i synod diecezjalny, a następnie w sytuacjach nadzwyczajnych – wyboru administratora diecezji, tymczasowego zarządcy diecezji, kapłana na wakujący urząd, a także ekonoma diecezji. Sposób realizacji kompe-

tencji reprezentacyjnych również nie został w sposób wyczerpujący zawarty w KPK/83, dlatego M. Sitarz podkreślił, że wydanie szczegółowych norm w tym przedmiocie należy do prawodawcy partykularnego (s. 228). Podobnie, procedura realizacji kompetencji liturgicznych nie została uregulowana przez prawodawcę kodeksowego. Autor zaznaczył jednak, że dokładna analiza norm określających tę procedurę wykracza poza zakres wyznaczonych badań (s. 232).

W zakończeniu (s. 237-240) M. Sitarz stwierdził, że zadania badawcze określone we wstępie monografii zostały zrealizowane. Zaznaczył (s. 237), że należy wyjaśnić problemy związane z „realizacją w KPK/83 postulatów Soboru Watykańskiego II dotyczących dowartościowania wiernych świeckich w pełnieniu misji Kościoła na płaszczyźnie Kościoła partykularnego” [*realisation of synodal postulates in the Code of Canon Law of 1983 concerning the appreciation of the lay faithful in the fulfilment of the mission of the Church at the level of particular Churches*]. Odpowiedzi na te wątpliwości – w formie postulatów *de lege lata* i *de lege ferenda* – wyszczególnił w siedmiu punktach. W ocenie Autora, soborowe propozycje odnoszące się do demokratyzacji w Kościele nie mogły być zrealizowane w ten sam sposób, co w społecznościach państwowych. Godność osoby ludzkiej implikuje podkreślenie roli wszystkich wiernych, zarówno duchownych, jak i świeckich, w budowaniu *communio*, natomiast – jak zostało ukazane w pracy – „najlepszą płaszczyzną dialogu i formą współpracy wszystkich wiernych” [*the best ground and form of cooperation of all the faithful*] są właśnie organy kolegialne w Kościele partykularnym (s. 238). M. Sitarz podsumował, że postulaty Soboru Watykańskiego II odnoszące się do demokratyzacji w Kościele znalazły odzwierciedlenie w KPK/83, w sposób szczególny w prawach i obowiązkach wszystkich wiernych, a także w erygowaniu nowych organów kolegialnych w Kościele partykularnym (s. 239-240). Zwrócił jednak uwagę, że analizowane zagadnienie jest wciąż aktualne i wymaga dalszych badań przy zastosowaniu nie tylko metody dogmatyczno-prawnej, ale również socjologiczno-prawnej (s. 240).

Należy podkreślić, że niniejsza monografia jest jedynym takim opracowaniem – na gruncie nie tylko kanonistyki krajowej, ale również zagranicznej – dotyczącym wnikliwej analizy norm określających pozycję organów kolegialnych w sprawowaniu władzy wykonawczej w Kościele partykularnym, a także przedmiot i procedurę realizacji kompetencji tych organów. Za takim stwierdzeniem przemawia literatura wykorzystana przez Autora, w której brak jakiegokolwiek pracy uwzględniającej całościowe ujęcie tak zaprezentowanego zagadnienia naukowego. Podjęty temat został przedstawiony w oryginalny sposób. Należy stwierdzić, że publikacja ta stanowi wartościowy wkład w rozwój nie tylko nauki prawa kanonicznego, ale także – poprzez przeanalizowane zagadnienia – administracji, prawa czy teologii. Natomiast wydanie w języku angielskim ułatwia dostęp szerokiemu gronu Czytelników – przede wszystkim za granicą. Lektura monografii M. Sitarza skłania do refleksji nad koniecznością erygowania tych wszystkich struktur kolegialnych świadczących pomoc biskupowi diecezjalnemu, których elementarnym celem – poprzez ich współodpowiedzialność i aktywność – jest budowanie wspólnoty wiernych.

Wnioski *de lege ferenda*, które sformułował Autor, powinny stanowić zachętę oraz praktyczne wskazania dla zwierzchników Kościołów partykularnych, aby korzystali z uprawnień powierzonych przez prawodawcę powszechnego i przyczyniali się do skutecznej realizacji demokratyzacji w Kościele – postulowanej przez Sobór Watykański II.

Recenzowana publikacja jest wartościową pozycją, służącą osobom zainteresowanym nie tylko problematyką z zakresu ustroju hierarchicznego Kościoła, lecz także zgłębiającym inne dziedziny nauki. Stanowi praktyczną pomoc dla teoretyków zajmujących się prawem kanonicznym, dla pracowników nauki i studentów wydziałów prawa kanonicznego, wydziałów teologii oraz wyższych seminariów duchownych. Monografia jest niezbędna również tym, którzy stosują prawo kanoniczne na co dzień.

Agnieszka Romanko

Doktorantka w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego
Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL

Piotr Steczkowski, *Penitencjaria Apostolska (XIII-XVI w.). Powstanie, ewolucja, odnowienie*, Rzeszów: Dzieszko:com 2013, ss. 275.

Recenzowana monografia pt. *Penitencjaria Apostolska (XIII-XVI w.). Powstanie, ewolucja, odnowienie* ks. dr. hab. Piotra Steczkowskiego została wydana w Rzeszowie w 2013 r. i liczy 275 stron. Składa się ze strony tytułowej, wykazu skrótów, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i spisu treści. Całość opracowania zamyka streszczenie i spis treści w języku angielskim.

Tytuł monografii *Penitencjaria Apostolska (XIII-XVI w.)* z podtytułem *Powstanie, ewolucja, odnowienie* zapowiada, że Autor zamierza ukazać historię instytucji Penitencjarii Apostolskiej we wskazanym okresie czasu. Przyjęta cezura czasowa jest zrozumiała. Wiek XIII to okres powstania Penitencjarii Apostolskiej, natomiast wiek XVI wyznacza istotny moment w historii Kościoła związany z Soborem Trydenckim, podczas którego doszło do największej reformy omawianej instytucji. Wybór tematu jest więc uzasadniony, ponieważ w literaturze polskojęzycznej brakuje monografii poświęconej historii jednej z najstarszych – pod względem ciągłości istnienia i działania – dykasterii tworzących Kurię Rzymską.

Wstęp jest merytorycznie w miarę poprawny i zapoznaje czytelnika z problematyką będącą przedmiotem refleksji naukowej zakreślonej tytułem publikacji. Autor, wychodząc od konstytucji apostolskiej regulującej Kurię Rzymską *Pastor bonus*, która systematyzuje Penitencjarię Apostolską wśród trzech Trybunałów Apostolskich zauważa, że natura i kompetencje tej instytucji są ograniczone do